

ESTETİZE EDİLMİŞ SAVAŞ: WALTER BENJAMİN'İN SAVAŞ ELEŞTİRİSİ

Fahri ALPYÜRÜR*

ÖZ

Bu makale Alman düşünür ve estetik teorisyeni Walter Benjamin'in savaşa dair görüşlerini "Alman Faşizminin Kuramları: Ernst Jünger'in Denemeler Derlemesi 'Savaş ve Savaşçı' Üzerine" başlıklı metninden hareketle ele almayı amaçlamaktadır. Benjamin bu metni, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Alman asker ve yazar Ernst Jünger tarafından derlenen "Savaş ve Savaşçı" kitabı için kaleme almış ve bu kitapta yer alan yazarları savaşı övdükleri ve yücelttikleri için sert bir dille eleştirmiştir. Benjamin'e göre savaş; teknoloji, toplum, tarih ve politikadan bağımsız bir şekilde düşünmek, çağın gerisinde kalmış bir anlayıştır. Çünkü ona göre tüm bu kavramlar birbirleriyle yakın bir ilişki içerisinde. Savaş, ancak bu kavramlarla birlikte düşünülürse anlaşılabilir ve ortadan kaldırılabilir.

Ahtar Kelimeler: *Walter Benjamin, Ernst Jünger, Savaş, Savaşçı, Barış, Estetik*

Aestheticization of War: Walter Benjamin's War Criticism

ABSTRACT

This article aims to discuss the views of the German philosopher and aesthetic theorist Walter Benjamin on the war and based on his critical review titled "Theories of German Fascism: On the Collection of Essays 'War and Warrior', edited by Ernst Jünger". Benjamin wrote this critical review for the "War and Warrior", compiled by German soldier and author Ernst Jünger, after World War I and he harshly criticized the authors of this book for praising and dignifying the war. According to Benjamin, thinking the war independently of technology, society, history and politics is a comprehension that is lagging behind the era. Because, according to him, all these concepts are in close relationship with each other. War can only be understood and annihilated if considered together with these concepts.

Key Words: *Walter Benjamin, Ernst Jünger, War, Warrior, Peace, Aesthetic*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü,
falpyurur@gmail.com

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2019 Bahar, sayı: 27, ss. 169 - 183

Makalenin geliş tarihi: 11.01.2019

Makalenin kabul tarihi: 25.03.2019

Web: <http://flsfdergisi.com/>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2019, issue: 27, pp.: 169 - 183

Submission Date: 11 January 2019

Approval Date: 25 March 2019

ISSN 2618-5784

Ama gelecek için belki de asıl ürkütücü olan, yakında bütün bunların üzerinde düşünülebilecek şeyler olmaktan çıkacaktır. Çünkü cepheden dönen savaşçıların yaşadığı her travma, içsel olarak özümlememiş her sarılma, geleceğin yıkımlarının da mayasıdır.¹

Theodor W. Adorno

Giriş

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de göreceğimiz gibi Walter Benjamin (1892-1940), tam anlamıyla bir savaş karşıtıdır. Ancak Benjamin'in bu tutumu, savaşı ve onun etkilerini sıradan bir biçimde politik ve/veya askerî sebeplere dayandıran bir tutum olmaktan ziyade, savaşın doğasını inceleyen ve bu inceleme sonucunda savaşı estetik bağlamda çözümlemeyi başaran bir tutumdur. Bu nedenle, Benjamin'in nihai amacı, aklın ve dilin tüm olanaklarıyla savaşı anlamak ve insanlara savaşın iç yüzünü anlatmaktır.²

Birinci Dünya Savaşı sona erdikten on iki yıl sonra, kendisi de bu savaşta gönüllü olarak görev almış ve on dört kez yaralanmış bir asker olan Alman yazar Ernst Jünger (1895-1998) tarafından derlenen *Savaş ve Savaşçı* [*Krieg und Krieger*, 1930], gerek kullandığı dil gerekse savunduğu görüşler sebebiyle yayımlanır yayımlanmaz hitap ettiği çevrede büyük bir yankı uyandırmıştır. Kitapta kendisiyle birlikte sekiz yazara yer veren Jünger, *Toplu Seferberlik* [*Die totale Mobilmachung*] başlıklı yazısında tüm olgu ve kavramların ötesinde bir "savaş" olduğu görüşünü savunmuş, savaşçılarınsa çağları aşan bir kahramanlık ruhunun temsilcileri olduğunu söylemiştir.³

Birbirinden etkileyici ve savaşa özendirici metinler barındıran *Savaş ve Savaşçı*, çok geçmeden kendini Benjamin'in eleştiri oklarının hedefinde bulmuştur. Benjamin, *Alman Faşizminin Kuramları: Ernst Jünger'in Denemeler Derlemesi "Savaş ve Savaşçı" Üzerine* [*Theorien des deutschen Faschismus. Zu der Sammelschrift "Krieg und Krieger"*, Hrsg. Ernst Jünger, 1930] başlıklı eleştirisiyle sadece Jünger ve kitapta yer alan diğer yazarların savaş hakkındaki görüşlerini güçlü bir biçimde eleştirmekle kalmamış, aynı

¹ Theodor W. Adorno, *Minima Moralia*, çev. O. Koçak – A.Doğukan, İstanbul: Metis, 2005, s. 56.

² Walter Benjamin, "Alman Faşizminin Kuramları: Ernst Jünger'in Denemeler Derlemesi 'Savaş ve Savaşçı' Üzerine" [*Estetize Edilmiş Yaşam içinde*], çev. Ü. Oskay, İstanbul: Derin, 2007, s. 162

³ Ernst Jünger, *Krieg und Krieger*, Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag, 1930 s. 9-30. Krş. Ernst Jünger, "Total Mobilization" [*The Heidegger Controversy içinde*], çev. J. Golb – R. Wolin, Cambridge: The MIT Press, 1922 s. 119-139

zamanda bu görüşlerin dayandığı temel fikir ve ön kabulleri de ortaya çıkarmıştır.

Çalışmamıza konu olan eleştiri metniyle Benjamin, savaş karşıtı yönünü açıkça gösterirken, sert bir üslupla akılcı çözümler yapmayı ve ürkütücü kehanetlerde bulunmayı da ihmal etmemiştir.

Bir “Savaşçı” Olarak Ernst Jünger’in Yaşamöyküsü

1930’da derlediği *Savaş ve Savaşçı* kitabı ve bu kitapta yer alan *Toplu Seferberlik* yazısı sebebiyle Benjamin tarafından ağır bir şekilde eleştirilen Ernst Jünger’i, “savaşçı” yönüyle tanıyıp yaşamı hakkında bilgi sahibi olmak, hem *Savaş ve Savaşçı*’nın nasıl ve neden yazıldığını anlamamıza yardımcı olacak hem de Benjamin’in yaptığı eleştiriye daha iyi kavrayabilmemiz için bize sağlam bir zemin oluşturacaktır.

29 Mart 1895’de Almanya’nın Heidelberg şehrinde, varlıklı bir ailenin çocuğu olarak doğan Ernst Jünger’in yaşamı 17 yaşına kadar kardeşleriyle birlikte gittiği birbirinden farklı pek çok yatılı okulda geçmiştir. 1913’te macera tutkusuyla evden kaçıp üyesi olduğu Yahudi karşıtı (*antisemitist*) gençlik grubu *Yitik Kuşlar [Wandervogel]* ile birlikte *Fransız Yabancı Lejyonu*’na [*La Légion étrangère*] katılan Jünger, Cezayir ve Fas’taki eğitim kamplarında bulunduktan sonra nüfuzlu babasının diplomatik girişimleriyle tekrar Almanya’ya getirilmiştir.⁴

Bu olayın üzerinden bir yıl bile geçmeden, Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. Jünger, yine evden kaçıp Alman ordusuna gönüllü olarak yazılmış ve savaş esnasında gösterdiği başarılarıyla kısa sürede teğmenliğe kadar yükselmiştir. Cephede on dört kez yaralanan Jünger’e aldığı birçok askerî nişanın yanı sıra, üstün hizmetlerinden dolayı savaş sonrasında Prusya’nın o zamanki en yüksek askerî nişanı olan *Pour le Mérite* verilmiştir. Jünger, sadece bazı üst düzey generallerin alabildiği bu nişanı alan en genç subay olmuş ve ulaştığı bu başarıyla askerî alandaki rüşdünü ispatlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı bittikten iki yıl sonra Jünger, otobiyografik ögeler içeren bir kitap olan *Çelik Fırtına’yı [In Stahlgewittern, 1920]* yayımlamıştır. Jünger’in savaşın çarpıcı yönlerine değindiği bu yapıtında

⁴Ulus Baker, *Yüzebilim – Fragmanlar*, der. E. Berensel, İstanbul: İletişim, 2018, s. 437-441

savaş boyunca okumayı aksatmadığı Arthur Schopenhauer (1788-1860) ve Friedrich Nietzsche'nin (1844-1900) de etkileri görülmektedir.

Alman düşünür Martin Heidegger (1889-1976) ile yakın bir dostluğu olan Jünger'i, bu ilişki üzerinden Ulus Baker, "Onu Heidegger'den ayıran tek belirti, iki savaş arasının adamı olmaktan çok, savaşın kendisinin adamı olmasıdır. Birinci savaşın romantik gazisi, ikinci savaşın kaçağı..."⁵ diyerek tanımlamıştır. Gerçekten de Jünger, bir "savaş adamı" olduğunu *Savaş ve Savaşçı*'da tamamen göstermiştir. 1930'larda Almanya'da yükselen savaş övgüsünün somut örneklerinden biri olan bu kitapta yer alan yazarlar, söz birliğiyle "savaş" ve "savaşçı" kavramlarına mistik bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu yaklaşım savaşın "estetize" edilerek teknoloji, politika ve toplum gibi birçok olgudan ayrı ve onlardan bağımsız olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda birer *mitos* hâline gelen "savaş" ve "savaşçı" kavramları, kitlelerin açık şiddet kullanımına dayanak olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶

Kaybedilen Birinci Dünya Savaşı'nın Alman *Geist*'inde yeni bir zafere dönüşeceği olan inancını dile getiren Jünger'in bu yaklaşımını "savaştan sonra Almanların yaşadığı mitik sarsıntıların ve ideolojik bulantıların bir tezahürü"⁷ olarak yorumlayanlar olsa da Jünger'in 17 Şubat 1998'de sona eren 102 yıllık ömrünün 78 yılı sürekli bir üretim süreci içerisinde geçmiştir. Jünger, kimi zaman sansürlenmiş kimi zaman kitaplarını bastırarak kâğıt bulamamıştır. Ancak tüm bunlar onun önemli bir edebiyatçı olarak görülmesine engel olmamıştır. Sarsıcı ve etkileyici dili, bir Nietzsche okuru olarak Nazileri hedef alan örtük saldırı yazıları ve savaş tanığı yönünü edebiyatla başarılı bir şekilde birleştirebilmesi bakımından Jünger'in hakkını teslim etmek gerekmektedir.

Walter Benjamin'in Savaş Eleştirisi

Benjamin, Jünger tarafından derlenen *Savaş ve Savaşçı* kitabı üzerinden oldukça sert ve akılcı bir savaş eleştirisi kaleme almıştır. Bu eleştiri metni, *Savaş ve Savaşçı* yayımlandıktan kısa bir süre sonra, aynı yıl içinde *Alman Faşizminin Kuramları: Ernst Jünger'in Denemeler Derlemesi "Savaş ve Savaşçı" Üzerine* başlığıyla yayımlanmıştır. Benjamin'in kısa bir süre

⁵a.g.y., s. 442

⁶M. Ertan Kardeş, "Walter Benjamin'in Politik Felsefesine Dair Ögeler" [*Dar Kapıdaki Mesih: Walter Benjamin ve Politik Felsefesi içinde*], der. M. Ertan Kardeş, İstanbul: İthaki, 2017, s. 41

⁷ Ansgar Hillach, "Siyaset Estetiği: Walter Benjamin'in 'Alman Faşizminin Kuramları'" [*Estetize Edilmiş Yaşam içinde*] çev. Ü. Oskay, İstanbul: Derin, 2007, s. 68

içerisinde böylesine güçlü bir eleştiri yazması onun konuya olan hakimiyetini, sıkı bir literatür takipçisi olduğunu ve konu hakkında kapsamlı bir bilgi birikimine sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü Benjamin'in bu eleştirisi yüzeysel ve kuru sloganlara dayanan değil, kapsamlı ve özgün bir yöntemle sahip olan türden bir eleştiridir. Benjamin'in eleştirisinin dikkate alınmasının en önemli yönü de hem de dil kullanımı hem de bilgi birikimi bakımından, eleştirdiği kitaptaki yazarlardan geri kalmamış olması, hatta yer yer onların bilgisizliğini yüzlerine vurmasıdır.

Benjamin, yazın hayatı boyunca yaptığı alıntılar ve bu alıntılar arasında kurduğu bağıntılarla dikkat çekmiştir. Eleştirmen yönünü de bu özelliği üzerine kuran Benjamin, alıntıların bize yanlış inançlarımızı fark etmemiz konusunda yardımcı olacağını ve bizi özgürleştireceğini savunan bir düşünürdür. Benjamin, savaş eleştirisine de kendine özgü bu şaşırtıcı alıntılarında biriyle ve bu alıntıya yaptığı yorumla başlar:

“Fransız Kraliyetçi partinin önde gelen kişilerinden ünlü bir yazar ve *Alphonse Daudet*'in oğlu olan *Leon Daudet*, *Action Française* adına *Salon de l'Automobile*'de yaptığı bir konuşmada, sonunu *'L'automobile c'est la guerre.*⁸ diye noktaladığı bir şey söyler. *'Otomobil'* ve *'savaş'* ideaları arasında kurulan bu şaşırtıcı birliktelik aslında konuşmacının özel sektör tarafından ne tam olarak özümsenebilen ne de doğal yönde gelişmesine olanak bırakılan teknolojinin, teknolojik ürünlerdeki artışın, güç kaynaklarındaki gelişmelerin ve ilerleme temposunun hızı yüzünden artık hakkının teslim edilmesine mecbur bırakıldığını anladığını gösterir.”⁹

Bu alıntıyı yaparak Benjamin, savaşı toplum, teknoloji ve politika gibi olguların dışında tutan ve onu *“estetize”* eden Jünger ve diğer yazarların karşısına *“Otomobil savaştır”* gibi teknoloji ve savaşın birbiriyle tamamen ilintili olduğunu doğrulayan bir önermeyle çıkmaktadır. Üstelik Benjamin, bu alıntıya yaptığı yorumda artık politikacıların bile savaşa olan etkileri konusunda teknolojinin hakkını teslim etmek zorunda kaldığını belirtmektedir. Bu alıntının ardından, çağdaş teknolojinin ulaştığı güç ile toplumun sahip olduğu aydınlanma düzeyi arasındaki uçuruma dikkat çeken

⁸ Fr. *“Otomobil savaştır.”*

⁹ Walter Benjamin, *a.g.y.*, s. 133

Benjamin, bu uçurumun emperyalist savaşların en tehlikeli yanı olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰

Benjamin'e göre savaş, ancak ve ancak tüm olgularla birlikte ele alındığında anlaşılabilir. Jünger ve arkadaşlarının savaşı bu şekilde ele almaması, Benjamin'e göre onların öznel deneyimlerinin baskısı altında kaldığının ve objektif bakış açılarını yitirdiklerinin en büyük kanıtıdır. Hatta bu baskı öyle bir noktaya gelmiştir ki, Jünger "savaşın hangi yüzyılda hangi idealar yüzünden ve ne tür yapılmış bir savaş olarak ortaya çıktığı ikincil derecede bir önem taşır" diyerek ideolojik olarak karşısında bulunan pasifistler ile aynı görüşü paylaşma yanılığısına düşmüştür.¹¹

Benjamin, *Savaş ve Savaşçı*'da yer alan yazarların sahip olduğu fikirleri "şaşkınlaşmış, ürküntüye kapılmış, bozulmuş bir mistisizm"¹² olarak yorumlamaktadır. Ona göre bu yazarların hepsi Birinci Dünya Savaşı'nı yaşamış, cephelerde bulunmuş ve savaşmış olsa bile böyle görüşlere sahip olduklarına göre tüm bu deneyimlerinin ardından savaşın gerçekliğini anlayacak olgunluğa erişme başarısı gösterememişlerdir. Öyle ki, Benjamin'e göre söz konusu kişiler için hangi savaşta, kimler için, kimlerle ve ne şekilde savaştıklarının hiçbir önemi yoktur. Onlar için önemli olan bir askerî üniformaya sahip olmak ve savaş durumunun getirdiği güçle şiddet eylemlerini meşru kılmaktır. Burada Jünger ve arkadaşlarına "kafadarlar"¹³, "bönler"¹⁴ ve "efendiler"¹⁵ gibi kelimelerle hitap ederek, onlarla alay eden Benjamin, verdiği çarpıcı bir örnekle de kendi savını güçlendirmeye devam etmektedir:

"Birinci Dünya Savaşı'nda görüp de yazılarında değinmekten özenle kaçındıkları bir gaz savaşının bile, gelecek savaşlarda savaşçının sportmence nitelikler denen askerce davranabilmek ve savaşı askerce karşılayabilme niteliklerinin savaşta ortaya konulmasını ebediyen olanaksız hâle getireceğini dahi anlamamış bulunmaktadır. Gelecekteki savaşta, savaş alanındaki çarpışmanın heroik (*kahramanca*) bir yanı kalmayacak; savaşlar bir tür hesaplama ve sayım sorununa dönüşecektir. Gelecekteki savaşların artık bellidir ki strateji yönünden en önemli özellikleri, topyekûn ve radikal bir biçimde saldırı savaşları biçiminde planlanmaları ve uygulamaları olacaktır. Biliyoruz ki hava

¹⁰a.g.y., s. 134

¹¹a.g.y., s. 135

¹²a.g.y., s. 136

¹³a.g.y., s. 136

¹⁴a.g.y., s. 137

¹⁵a.g.y., s. 137

saldırıları ile uygulanacak bir gaz savaşında yerdeki “kahramanın” yeterli hiçbir savunma olanağı yoktur.”¹⁶

Bu bölümün ardından Benjamin, gelecekteki savaşların hukukî boyutuna değinmeyi de ihmal etmemektedir:

“Üstelik gelecekteki gaz savaşının, devletler hukuku kurallarına göre, önceden savaş ilanı ile başlayıp başlamayacağı da çok şüphelidir.”¹⁷

Benjamin, eleştirisinin bu kısmında yazarların söylemekten kaçındığı bir “gaz savaşı”nın (*Gaskrieg*) varlığından bahsederek, onların bu tarz bir savaşı deneyimlediği hâlde, metinlerine yansıtmaktan kaçınmalarını anakronistik bir hata¹⁸ ve küçümsenmemesi gereken bir hastalık¹⁹ olarak tanımlamaktadır. Benjamin’e göre, söz konusu yazarların bu metnin okurlarına sundukları “savaşçı” anlatısının değişen savaş koşulları içerisinde hiçbir değeri yoktur. Çünkü Benjamin’e göre gelecekteki savaşlarda sivil-asker ayrımı ve uluslararası hukuk kuralları ortadan kalkacaktır.²⁰

Burada Benjamin’in bulunduğu bu kehanetin, söz konusu eleştiri metni kaleme alındıktan sadece dokuz yıl sonra gerçekleştiğini söylemek gerekmektedir. Gerçekten de 1939’da Nazilerin yönetimindeki Almanya, “yıldırım savaşı” (*Blitzkrieg*) adı verilen bir yöntemle, Benjamin’in öngördüğü şekilde topyekûn ve radikal bir biçimde, üstelik hiçbir savaş ilanı olmaksızın Polonya’ya saldırmış ve bu olay İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Nazi Almanyası’nın benimsediği bu savaş yöntemi, iki temel prensibe sahiptir. Bu prensiplerden ilki tankların savaş esnasında cepheleri hızlı bir şekilde yarmak için birincil araç olarak kullanılması, ikincisiyse cepheler yarıldıktan sonra düşman kuvvetlerini kuşatıp imha etmek yerine bu görevi piyadelere bırakılmasıdır. Düşman direncinin kırılması için tankların aslı güç kabul edilerek etkin bir biçimde kullanılması ve hava – deniz gibi diğer tüm birimlerin tankları hedef alabilecek düşman unsurlarını imha ederek tankları korumayı amaçlaması, yıldırım savaşını başarıya ulaştırın etkenlerden olmuştur. Bu bilgiler ışığında, Benjamin’in söz konusu yazarları “Alman Faşizminin Kuramcıları” olarak tanımlamakta haksız olmadığını göstermektedir.

¹⁶a.g.y., s. 138

¹⁷a.g.y., s. 138

¹⁸a.g.y., s. 137

¹⁹a.g.y., s. 139

²⁰ M. Ertan Kardeş, a.g.y., s. 42

Jünger'in sıradan insanların orduya subay olarak alınmasının askerliğin sahip olduğu aristokratik öğeleri tahrip ettiğine dair görüşünü "ham" ve "mantıksız" olarak niteleyen Benjamin²¹ söz konusu yazarların yanlışlarında ısrar ettiğini belirtmektedir. Benjamin'e göre bu ısrarın sebebi geçmişini kavrayamamaktan ve bugünü anlayamamaktan ileri gelmektedir. Benjamin'e göre savaşın eski zamanlarda bir *külte* sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak bugünün şartlarında söz konusu yazarların böyle bir *kültten* bahsetmesi, Benjamin tarafından sorumsuzluk olarak değerlendirilmektedir.²² Benjamin'e göre bu yazarların savaş biteli çok olmasına ve ortada bir düşman kalmamasına rağmen, hâlâ bir hayalet gibi savaşı yaşaması ve yaşatması, onu bir *kült* olarak yüceltmesi ve yitirilmiş olanın ne olduğu konusunda düşünmek yerine inatla bundan kaçınması acınası bir durumdur.²³ Üstelik bu tutum, savaşın fiilen olmasa bile düşüncelerde sürmesine sebep olmakta ve barışın sağlanmasını geciktirmektedir.

Söz konusu yazarlar, Benjamin'in "yitirilen üzerine düşünmek" önerisine uymaktan ziyade, savaşdaki başarısızlığı önder ruhlu kişiler tarafından yönetilmemeye ve bürokratik baskıya dayandırarak, ortada var olduğunu kabul ettikleri suçu, yöneticilere atmış ve bir "bitmemiş savaş" (*Nachkrieg*) anlayışı geliştirmişlerdir.²⁴ Bu anlayışa göre Alman ulusu, bir "Büyük Almanya" tutkusuyla zafere odaklanır ve bu uğurda savaşırsa, düşmanın yenilgiye uğraması kaçınılmazdır. Alman ulusunun her bireyi yaptığı her eylemi, bu bilinçle yapmalı ve ortada bir savaşın var olduğunu asla unutmamalıdır. Benjamin'in "ışığı tükenmiş ölü bir kandil"²⁵ olarak tanımladığı bu anlayışın sonucu, ona göre yine bir yıkım olacaktır. Üstelik Benjamin'e göre bu şekilde düşünen yazarların varlığı bile dünyadaki "Alman" imajını kötü bir şekilde etkilemekte ve diğer ulusların Almanlara karşı olan güvenini kökünden sarsmaktadır.²⁶ Söz konusu yazarlara birer "laf cambazı"²⁷ demekten çekinmeyen Benjamin, onlara ve savaşa karşı olan tutumunu ise şu şekilde açıklamaktadır:

"Savaştan başka hiçbir şey görmemiş bu insanlara karşı, olağan hoşgörülüğümüz içinde kalamayız. Boyuna savaştan söz edip duran bu tür yazarlara karşı ciddi bir tutum takınmamız

²¹ Walter Benjamin, *a.g.y.*, s. 140

²² *a.g.y.*, s. 141

²³ *a.g.y.*, s. 145

²⁴ *a.g.y.*, s. 146

²⁵ *a.g.y.*, s. 147

²⁶ *a.g.y.*, s. 151

²⁷ *a.g.y.*, s. 152

gerekmektedir. Apaçık bir dille, hiç aldanıma kapılmadan yüzlerine karşı soru vermeliyiz: Baylar, kimsiniz, nereden geliyorsunuz? Hayatta savaşın dışında bir de barış diye bir şeyin önem taşıdığını hiç hissedebildiniz mi? Bir çocuğun gözlerinde, yaşarla sarmaş dolaş bir ağacın vakur duruşunda, yaşamındaki kendi öz sevinciyle hayatı zenginleştiren bir hayvanın sessiz mutluluğunda yalnızca barışın parıldadığını hiç görebildiniz mi? Savaş alanındaki devriyeleri gözlemekten vakit bulup da sizlerin yanıt vermenizi beklemeden, vereceğiniz yanıtın "Hayır!" olacağını sezinliyoruz."²⁸

Benjamin, eleştirisinin bu kısmında böyle düşüncelere sahip olan insanlara karşı hoşgörülü davranılmayacağını belirterek, coşkun ve etkileyici bir dille, bu şekilde düşünen insanları "barış"ın ne olduğuna dair düşünmeye davet etmektedir. Ancak Benjamin, bu davetine icabet edilmeyeceğinden emin olduğu için sonrasında bu yazarların "barış"ın ne olduğunu bilseler bile "savaş"ı övmekten çekinmeyecek kadar "dar ufuklu"²⁹ olduğunu söylemektedir.

Son olarak, Almanya'nın bu tür düşüncelerin yarattığı duygusal bulanıklıktan sıyrılıp doğru yolu bulmadıkça, hayal ettiği gelecekte yoksun kalacağına değinen Benjamin³⁰, aklın ve dilin sunduğu tüm olanaklarla savaşın iç yüzünü ortaya çıkarmanın, onu reddetmenin ve bu tür düşünceleri bertaraf etmenin amaç edinilmesi gerektiğini söylemektedir.³¹ Çünkü Benjamin'e göre insanlığı bekleyen tek savaş "*insanların ellerindeki teknoloji aracılığıyla doğayla kurdukları ilişkiye uygun biçimde, kendi aralarındaki ilişkilerindeki yanlışlığı düzeltmekteki yetersizliklerinin giderilmesi için açılması gereken savaş*"tır.³² Benjamin'e göre bu savaşın kaybedilmesi, milyonlarca insanın çelik ve gazla yok edilmesi anlamına gelmektedir.

Gerçekten de bu sözler söylendikten dokuz sene sonra patlak veren İkinci Dünya Savaşı'nda milyonlarca insan çelik ve gazla yok edilmiştir. Günümüzde de insanlar dünyanın pek çok yerinde, savaşlar sebebiyle ölmeye devam etmekte ve uluslararası hukuk birçok olayda etkisiz kalmaktadır. Bu durumu, Benjamin'in sözünü ettiği savaşın kaybedildiğine dair bir kanıt

²⁸a.g.y., s. 153

²⁹a.g.y., s. 154

³⁰a.g.y., s. 162

³¹a.g.y., s. 163

³²a.g.y., s. 163

olarak görmek mümkün müdür, yoksa hâlâ tüm insanların bu savaşı kazanmak için yapabileceği bir şeyler var mıdır?

Walter Benjamin'de "Savaş" ve "Şiddet" in Mitsel İlişkisi

Benjamin'in savaş eleştirisi, onun diğer metinleri ile birlikte ele alındığında şüphesiz ki daha iyi anlaşılacak ve yorumlanacaktır. Savaş eleştirisinde Benjamin'in dikkat çektiği noktalardan biri olan "şiddet övgüsü", kendisinin 1921'de kaleme aldığı "*Şiddetin Eleştirisi Üzerine*" (*Zur Kritik der Gewalt*) metninde de eleştirinin omurgasını belirlemektedir. Özgün bir yapıya sahip olan bu metin ve özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Avrupa'da tekrar tartışılmaya başlanan "*şiddet*", "*iktidar*", "*hukuk*" ve "*yasa*" gibi kavramlar etrafında şekillendiği için, hemen dikkatleri çekmiştir.³³ Bu metni, Benjamin'in savaş eleştirisi ile birlikte ele almamızın sebebi, Berlinli filozofun "savaş" ve "şiddet" kavramları arasında kurulan mitsel ilişkiyi nasıl ortaya çıkardığını görmek ve yıllar içerisinde eleştirisini geliştirdiği aşamalara tanık olabilmektir.

178

Şiddetin Eleştirisi Üzerine metninde Benjamin'deki Georges Sorel (1847-1922) etkisi hissedilmektedir. Sorel'in 1908'de kaleme aldığı *Şiddet Üzerine Düşünceler* [*Réflexions sur la violence*] kitabı, pesimizmi esas alan bir yapıya sahiptir. Sorel'e göre pesimizm, Antik Yunan'da yoksulluklarına ve çaresizliklerine karşın, sahip oldukları aristokrat ruhtan vazgeçemeyen insanlar arasında ortaya çıkmış ve bu umutsuz durum, atalarının zaferlerini destanlaştırarak övünmelerine sebep olmuştur.³⁴ Pesimizmi "geleneğin metafiziği" olarak tanımlayan Sorel'e göre pesimizmin üç temel dayanağı vardır. Bunlar; insanların çektiği acılar, toplumu tamamen değiştirme isteği ve kurtuluş ümididir.³⁵ Benjamin, bu üç temel dayanağın üzerine, kendi düşünce dünyası içerisinde oluşturduğu bir kavramı da ekleyerek, şiddet eleştirisinin tüm dayanaklarını hazır hale getirir. Bu kavram, Benjamin'in Tarih'e (*Geschichte*) müdahale edebilecek tek güç olarak gördüğü, esenliği getirecek *Masih-özne*'dir. Bu *Masih-özne*, Benjamin'e göre, kendine işçi sınıfında vücut bulacaktır.³⁶

³³ Walter Benjamin, "*Şiddetin Eleştirisi Üzerine*", çev. E. Göztepe, İstanbul: Metis, 2010, s. 21

³⁴ Georges Sorel, "*Şiddet Üzerine Düşünceler*", çev. A. Hazaryan, Ankara: Epos, 2008, s. 44

³⁵ a. g. y. s. 43

³⁶ Michael Löwy, "*Walter Benjamin: Yangın Alarmı*", çev. U. Aydın, İstanbul: Versus, 2007 s. 84

Şiddeti bir *mitos* olarak kabul eden Sorel, işe *mitos* ve *ütopya* ayrımını yaparak başlamaktadır. Sorel'e göre ütopya entelektüel bir üründür. Toplumu ve var olan olayları inceleyerek, kendi dünya görüşlerinin süzgecinden geçiren ütopya yazarları, iyiyi ve kötüyü daha iyi anlayabilmek amacıyla kimi zaman birtakım metaforlara da başvurarak model dünyalar tasarlar. Bu eylem, var olan düzenin belirli yönlerden düzeltilmesi gerektiğini düşünenler için bir kurtuluş ümididir. Ancak *mitoslar*, Sorel'e göre devrim için savaşmaya hazır halk kitlelerini ateşler. *Mitoslar* halk üzerinde aksiyoner bir etki yaparken, ütopyalar halkı küçük ve görece zararsız adımlarla toplumu ve devleti yeniden yapılandırmaya çağırır. Bu bağlamda genel proleter grev, Sorel'e göre devrim için en etkili *mitos* olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷

Benjamin, Sorel'in bir *mitos* olarak gördüğü genel proleter grevin doğuracağı şiddetin de sonunda bir "yasa koyucu şiddet"e dönüşeceğini farkındadır. Bu nedenle, biraz da içinde yetiştiği kültürün etkisiyle denkleme bir şiddet türü daha koyar: İlahî şiddet. Genel proleter grevin yarattığı mitik şiddetin karşısında yer alan ilahî şiddet, Tanrı'nın öfkesi gibi, saf ve dolayumsuz bir şiddettir. Benjamin'e göre ilahî şiddet, yıkıcı bir etki taşır. O, mitik şiddet ve ilahî şiddet arasındaki ayrıma şu şekilde değinmektedir:

"Mitik şiddet hukuk yaratıyorsa, ilahî şiddet hukuku yok eder; ilki sınırlandırır, ikincisi sınırları ortadan kaldırır; mitik şiddet hem yükümlülük hem de kefareti getirir, ilahî şiddet kefareti ortadan kaldırır; mitik şiddet tehditkârdır, ilahî şiddet vurucudur; ilki kanlıdır, ikincisi kan dökmeden öldürür."³⁸

Benjamin'in mitik şiddet karşısına koyduğu ilahî şiddet, iktidarın karşısında duranların ve bir hukuk düzeni kurmayı amaçlamayanların yardımcısı olacak bir şiddet türüdür. "Yasa koyucu şiddet" ile "yasa koruyucu şiddet" arasındaki diyalektik ilişki, Benjamin'i "ilahî şiddet" kavramıyla bu ilişkiyi kırmaya itmiştir. Çünkü ilk iki şiddet türünden herhangi biri baskısını artırdığında, diğeri gelecek için güç toplamaktadır. Bu, ancak üçüncü bir şiddetin denkleme dahil olmasıyla sonlanacak bir döngüdür. Benjamin, şiddeti sonlandıracak "ilahî şiddet" anlatısını, mitos-hukuk ve şiddet arasındaki ilişkiye değinerek güçlendirmektedir:

"Mitosun hukukla hiç edildiği bütün o ebedî biçimler, bir kez daha bütünüyle saf ilahî şiddete açık hale gelecektir. İlahî şiddet, ahalinin bir suçlu hakkındaki ilahî hükmünü andırır biçimde

³⁷ Georges Sorel, *a. g. y.*, s. 55

³⁸ Walter Benjamin, "Şiddetin Eleştirisi Üzerine", s. 38

kendisini gerçek bir savaşta da gösterebilir. Yönetmel diye de nitelendirilebilecek mitik, hukuk kurucu şiddet soysuzdur. Aynı şekilde buna hizmet edip hukuku koruyan, yönetilen ve yönlendirilen şiddet de soysuzdur. Kutsal infazın alameti ve mührü olan, ama asla aracı olmayan ilahî şiddet ise, hükmeden şiddet olarak adlandırılabilir.”³⁹

“Yasa koyucu şiddet” ve “yasa koruyucu şiddet”i “soysuz” olarak nitelendiren Benjamin, bu iki şiddet türü arasındaki diyalektik ilişkiyi ancak ve ancak, “ilahî şiddet”in kırabileceğini söylemektedir.

Benjamin’in ele aldığımız iki metninde de özellikle iktidar ve diğer güç odakları tarafından yaratılan “şiddet” fikrine sonuna kadar karşı olduğu görülmektedir. İki metin arasında geçen süreç içerisinde Benjamin, birçok düşüncesini yeniden şekillendirse de “yitirilenler üzerine düşünmek” ve “bir düşünce devrimiyle gerçekliği kırmak” fikirlerinden vazgeçmemiş, aksine bu fikirlerini kurduğu yeni bağıntılarla güçlendirmiştir. Sorel’in yaptığı “pesimizm” tanımının da zaman içerisinde Benjamin tarafından içselleştirildiği ve Jünger’e karşı yapılan eleştiride kullanıldığı gözlemlenmektedir. Benjamin, yalnızca halkı savaşmak için ateşleyen *mitosların*, dolaylı bir şiddeti de beraberinde getirdiğinin de altını çizmektedir.

Savaşın Ortasında Kalan Bir Düşünür: Walter Benjamin

Avrupa’daki Nazi baskısının her geçen gün arttığı ve Nazilerin Paris’e yaklaştığı günlerde Benjamin, kendisine ABD’ye gelmesi için devamlı ısrarda bulunan arkadaşı Theodor W. Adorno’ya (1903-1969) yazdığı bir mektubunda, eğer ABD’ye gelebilirse kendisini bir kafese kapatmalarını ve “*Son Avrupalı*” olarak gösterilere çıkarmalarını, kendisinin ABD’de başka hiçbir işe yaramayacağını yazmaktadır.⁴⁰ Benjamin’in sahip olduğu bu melankoli, Avrupa’yı kelimenin tam anlamıyla “yurt” olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Benjamin’in ele aldığı konular, Avrupa’yı ancak onun kadar “yurt” bilen birinin ele alabileceği türdendir.

Benjamin, Avrupa’nın sahip olduğu ve korumak istediği değerleri yeniden sorgulayan, onları kimi zaman yıkıp yeniden kuran kimi zamansa

³⁹ a.g.y., s. 42

⁴⁰ Ünsal Oskay, “Walter Benjamin Üzerine” [*Estetize Edilmiş Yaşam içinde*], İstanbul: Derin: 2007, s. 3

yıktığı gibi bırakıp onları yeniden kurma görevini başkalarına veren bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Baskıların giderek artması üzerine, istemeyerek de olsa Avrupa'yı terk edip ABD'ye gitmek için yola çıkan Benjamin, 26 Eylül 1940'ta, bugün İspanya'nın küçük bir sahil kasabası olan Portbou'da yaşamına son vermiştir. Trajik bir şekilde, hayatı boyunca eleştirdiği savaşın getirdiği şiddetin ve baskının kurbanı olan Benjamin'in ölümünü, yakın arkadaşı Bertold Brecht (1898-1956) "*Hitler'in Alman edebiyatına verdirdiği ilk ciddi kayıp*"⁴¹ diyerek tarif etse de bu kaybın sadece Alman edebiyatı tarafından verildiğini söylemek doğru olmaz. Çünkü Benjamin, düşünürlüğü, üslubu, entelektüel bilgi birikimi ve öngörü yeteneğiyle felsefe tarihinin büyük ve acı erken kayıplarından biridir.

Sonuç

Benjamin'in, gerek Jünger ve arkadaşlarının savaşı övüp yücelten yazılarını eleştirirken aldığı, gerekse *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* metninde görülen tutum, aslında bize onun düşünce dünyasına dair ilk izlenimleri vermektedir. Eleştirdiği yazıların hararetli, mantıktan uzak ve kıskırtıcı dilinin karşısına, sert ve kendinden emin bir üslupla çıkan Benjamin, bunu yaparken en az eleştirdiği kişiler kadar cesur ve konu hakkında bilgi sahibidir. Yaptığı alıntılar ve temellendirmeler, bulunduğu öneriler ve barışçıl görüşleriyle Benjamin, hem eleştirisinin ayaklarını oldukça sağlam bir zemine oturtmakta hem de konuya olan hakimiyetiyle dikkat çekmektedir. Çoğu zaman bir eleştirmenin yanı sıra, çözüm sunan bir filozof olarak gördüğümüz Benjamin'in metinlerindeki kronolojik sıra takip edildiğinde, düşüncesinin değişmekten ziyade şekillendiği ve kapsamını artırdığı görülmektedir.

Söz konusu yazarların yücelttiği "*savaşçı*" anlatısını, savaşın değişen koşulları sebebiyle gerçek hayatta karşılığı olmayan bir kavram olarak gören Benjamin, artık savaş kavramının boyut değiştirdiğini söyleyerek gelecekte yapılan savaşların insanlara daha fazla kan ve gözyaşından başka bir şey getirmeyeceğini dile getirmektedir. Benjamin'e göre savaş, artık etkili yıkımlardan ve silahlanma hızından ibaretken, yaratılan bu "*savaşçı*" anlatısının yeni savaş anlayışı karşısında hiçbir şansı yoktur. Üstelik, eleştirilen yazarların ısrarla sahiplendiği "*savaşçı*" anlatısı, barışa karşı olan

⁴¹a.g.y., s. 4

beklentinin ve inancın üzerine gölge düşürmekte ve barışın gerçekleşmesini engellemektedir.

Benjamin savaşı; politika, tarih, toplum ve teknoloji gibi olgulardan bağımsız bir şekilde ele almanın mümkün olmadığını savunmakta ve savaşın ancak bu olgularla birlikte ele alınırca anlaşılabileceğini söylemektedir. Ancak Benjamin'e göre Jünger ve diğer yazarlar savaşı bu şekilde değil, tüm olgulardan bağımsız bir gerçeklik durumu olarak ele almaktadır. Benjamin bu durumu, onların deneyimlerinin baskısı altında kalmasına ve bu nedenle objektif bakış açılarını yitirmelerine bağlamaktadır.

Benjamin'e göre tüm bu yazarlar Birinci Dünya Savaşı'nı yaşayıp cephelede görev alsalar bile, hâlâ bu şekilde düşünebiliyor olmaları, onların deneyimlerinden hiçbir ders almadıklarını ve savaşı gerçek anlamda kavrayamadıklarını göstermektedir. Benjamin bu savını desteklemek için, gaz savaşı örneğini vermektedir. Söz konusu yazarlar, savaş esnasında gaz savaşı deneyimleri yaşamış ancak bunu hiçbir şekilde yazılarına yansıtmamıştır. Benjamin'e göre bu durum, yazarların düştüğü en büyük hatalardan biridir.

Bir diğer yandan, yazarların tamamı askerliğin bir *külte* sahip olduğunu savunmakta ve halktan herkesin askerlik mesleğine kabul edilmesinin bu *kültü* bozduğunu dile getirmektedir. Ancak Benjamin, eski zamanlarda bu *kültün* olduğunu doğrulasa da bugünün şartlarında artık böyle bir *kültün* varlığını savunmayı gereksiz görmektedir. Benjamin'e göre "yitirilenler üzerine düşünmek" savaşı anlamaya ve ortadan kaldırmaya çalışmanın ilk ve en önemli adımıdır.

Tüm bunları görmezden gelerek girişilen savaşı "*estetize*" etme hareketini, geçmişten ders alamamanın, yitirilen şeylerin farkına varamamanın ve bugünü anlayamamanın bir tezahürü olarak gören Benjamin, insanların artık savaşı düşünmek yerine barışa odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Hoşgörüsünü bu savaş çığırkanlarına karşı kullanmayı reddeden Benjamin'in nihai amacı, savaşın iç yüzünü insanlara anlatmak ve onları böylesine dayanaksız bir anlayıştan korumaktır. Alman ulusu içerisinde eleştirdiği yazarların ve bu yazarların düşüncelerini benimseyen insanların varlığını bile, dünyanın Almanlara karşı olan tutumunu olumsuz yönde etkilediğini vurgulayan Benjamin, bunun müsebbibi olarak da savaşı övüp yücelten bu yazarları göstermektedir.

Savaş eleştirisi metninden yıllar önce kaleme aldığı "*Şiddetin Eleştirisi Üzerine*" metninde kurduğu yapıyı koruyup geliştirdiği gözlenen Benjamin'in "şiddet" ve "savaş" kavramları arasında kurduğu mitsel ilişki de

görülmektedir. “Yasa koyucu şiddet” ile “yasa koruyucu şiddet” arasındaki diyalektik ilişkinin ancak, saf ve dolayumsuz olan “ilahî şiddet” ile çözüleceğini söyleyen Benjamin, pesimizmin acıyı kabullenen ama aynı zamanda yıkıcı bir şiddeti ümit eden tavrını işaret etmektedir. Bu nokta kendisini, savaş eleştirisinde de göstermekte, Benjamin'in politik ve felsefi duruşunu güçlendirmektedir.

İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerinde karşılaştıkları sorunları çözmek için daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini savunan Benjamin, verilmesi gereken en önemli savaşın bu olduğunu dile getirmekte ve bu savaşın kaybedilmesi hâlinde, insanları büyük ve amansız bir yıkımın beklediğini söylemektedir.

Kaynaklar

- ADORNO, T. W. (2005), *Minima Moralia*, çev. O. Koçak- A.Doğukan, İstanbul: Metis
- BAKER, U. (2018), *Yüzeybilim-Fragmanlar*, der. E. Berensel, İstanbul: İletişim
- BENJAMİN, W. (2007), “Alman Faşizminin Kuramları: Ernst Jünger'in Denemeler Derlemesi ‘Savaş ve Savaşçı’ Üzerine” [*Estetize Edilmiş Yaşam* içinde], çev. Ü. Oskay, İstanbul: Derin
- (2010), “Şiddetin Eleştirisi Üzerine”, çev. E. Göztepe, İstanbul: Metis
- HİLLACH, A. (2007), “Siyaset Estetiği: Walter Benjamin'in ‘Alman Faşizminin Kuramları’” [*Estetize Edilmiş Yaşam* içinde] çev. Ü. Oskay, İstanbul: Derin
- JÜNGER, E. (1930), “Die totale Mobilmachung”, [*Krieg und Krieger* içinde], der. E. Jünger, Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag
- , (1922) “Total Mobilization”, [*The Heidegger Controversy* içinde], çev. J. Golb-R. Wolin Cambridge: The MIT Press
- KARDEŞ, M.E. (2017), “Walter Benjamin'in Politik Felsefesine Dair Öğeler” [*Dar Kapıdaki Mesih: Walter Benjamin ve Politik Felsefesi* içinde], der. M. E. Kardeş, İstanbul: İthaki
- LÖWY, M. (2007), , “Walter Benjamin: Yangın Alarmı”, çev. U. Aydın, İstanbul: Versus

ESTETİZE EDİLMİŞ SAVAŞ: WALTER BENJAMİN'İN SAVAŞ ELEŞTİRİSİ
Fahri ALPYÜRÜR

OSKAY, Ü. (2007), "*Walter Benjamin Üzerine*" [*Estetize Edilmiş Yaşam içinde*],
İstanbul: Derin

SOREL, G. (2008), "*Şiddet Üzerine Düşünceler*", çev. A. Hazaryan, Ankara: Epos